

Toespraak Yvonne Keuls | 2003

**Nationale Herdenking
15 augustus 1945**

We hebben hier onze plek gekregen om te herdenken en te gedenken. We zijn gekomen uit alle winstreken om onze bloemen – symbolen van leven en dood – hier neer te leggen en elkaar in de ogen te zien en dan te weten: 'jij was er dus ook bij', jij bent ook een getuige, althans, één van jouw dierbaren was erbij, jij bent ook één van ons.'

Ikzelf heb nooit in een kamp gezeten. Ik ben in 1938 op 7-jarige leeftijd naar Holland gekomen. Ik heb met mijn half-Javaanse moeder en mijn Hollandse vader de oorlog hier meegemaakt. In 1946, toen mijn eerste familieleden repatrieerden en veelal in het huis van mijn moeder werden opgevangen, was ik maar nauwelijks geïnteresseerd in de verhalen die mijn vele tantes aan ons kwijt wilden. Ik herinner mij tante Marie, die aan mijn moeder vertelde dat haar man onthoofd was en dat zijn hoofd in de kali was gegooid. Keer op keer dat verhaal, totdat zelfs mijn moeder zei: 'ja nou weet ik het wel.' Wij kinderen, wreed als kinderen zijn, deden haar met huilstemmen na zodra ze vertrokken was, daarbij een hand op de kaak houdend, want Marie had van een Jap een klap met een geweer in het gezicht gekregen, waardoor haar kaak verbrijzeld was.

Nederland, de hongerwinter nog vers in het geheugen, was niet bereid om haar verhaal aan te horen. Men scheepte haar –van buurvrouw tot officiële instantie- af met: 'Het is wel allemaal jullie eigen schuld geweest. Jullie hebben je daar wel rijk gestolen.' De aangezichtspijnen die door de klap veroorzaakt werden, hield Marie haar hele leven. Haar geklaag ook en op den duur was niemand meer bereid om naar haar te luisteren. Maar Marie had een zoontje. Gelukkig voor Marie en ongelukkig voor dat zoontje. Want omdat niemand naar haar wilde luisteren, claimde ze hem om met haar mee te lijden. Nu had dat zoontje omdat zijn vader dood was, een voogd en die voogd was door de Jappen aan een been in de zon opgehangen. Hij kreeg niet van iedereen te horen: 'ja, nou weet ik het wel', want hij zweeg. Hij kon zijn verhaald niet uit zijn mond krijgen. Het was te erg. Om zichzelf te redden moest hij die geschiedenis diep in zichzelf begraven. Vergeten. Maar onbewust was hij zijn leven lang op zoek naar iemand die hij ervoor kon laten boeten. Deze man werd de voogd van het zoontje. Het zoontje werd dus overgeleverd aan een gederailleerde opvoeder.

Het zoontje, dat op zichzelf van de kampperiode nauwelijks te lijden had, werd voor de rest van zijn leven opgezaald met het onverwerkte, niet-aangehoorde leed van zijn opvoeders. Want zo worden daden doorberekend tot ver in een wankel toekomst.

Dit was het verhaal van mijn tante Marie. Ik had vele tantes met vele verhalen, die ik allemaal heb aangehoord. Maar niet alleen door de familie van mijn moeder werd ik geconfronteerd met de gevolgen van de Japanse bezetting; al 50 jaar de levenspartner zijn van iemand die een jongenskamp en de Bersiap-tijd heeft meegemaakt, heeft mij niet onberoerd gelaten, heeft mijn kijk op die periode gevormd en heeft mij één van u gemaakt. Ook mijn schoonouders hebben moeten doormaken wat de meesten van u hebben doorgemaakt. In 1942 nog een opbloeiend gezin met drie jongens van 14 tot 16 jaar. Dan het uiteenrukken: alle familieleden een andere kant uit. De moeder met de grootmoeder samen in een vrouwenkamp. Het Lampersari-kamp bij Semarang. De jongste twee, een tweeling van 14, in het jongenskamp Muntilan, de oudste jongen van 16, de brandal die altijd zijn kont tegen de krib gooide en nu dus ook van alles uithaalde, al spoedig afgevoerd naar het beruchte strafkamp Dampit. Na vier weken werd hij –terwijl hij niet meer op z'n benen kon staan door dysenterie en door de tropenzweren– door de Kempei Tai voor een 'verhoor' meegenomen naar de Lowokwaroe-gevangenis en ten slotte overgebracht naar het strafkamp Ngawi. En de vader, mijn schoonvader Aat, die als krijgsgevangenen in Amahei – aan de zuidkust van Seram – werd geïnterneerd. Hij was één van 'De 1000 van Amahei.' Met de Kunitama Maru werden de duizend mannen op transport gesteld. Een erbarmelijke zeetocht van acht dagen, die op 30 april 1943 eindigde in de baai van Amahei. Daar – en later ook op Haroekoe en Liang – moesten de mannen vliegvelden aanleggen. Met nauwelijks te eten, in de brandende zon of in de tropische regen werden de mannen gedwongen tot slavenarbeid die ervoor zorgde dat 350 van de 1000 door dysenterie werden geveld. Mijn schoonvader overleefde en moest maar zien hoe hij zijn trauma's kon verwerken. Hij deed dat door eindeloos zijn verhaal te vertellen – net als mijn tante Marie – alleen werd hem niet toegevoegd: 'Ja nou weet ik het wel', want hij had zijn eigen formule bedacht om met zijn ellende verder te kunnen leven: hij zorgde voor een spannend, hilarisch verhaal, je zou bijna geloven, dat mijn schoonvader Aat daar in Amahei een leuke tijd had.

In 1995 trokken mijn man en ik naar Seram, met de bedoeling iemand te vinden die ons iets kon vertellen over 'De 1000 van Amahei.' Wij troffen een oude man die er als kind getuige van was geweest dat er drie krijgsgevangenen waren gevlucht, weer werden opgepakt, afgeranseld en uiteindelijk onthoofd. De man was bereid ons het vliegveld (dat er nog was) te laten zien, als wij bereid waren om na afloop met hem en zijn vrouw een vismaaltijd te gebruiken. 'Want wij kennen nu samen dit verhaal. Wij zijn nu bondgenoten en dus moeten we samen gaan eten.' Zo hebben al onze familieleden, de Uwe en de mijne – velen van hen zijn al gestorven – ieder op hun eigen wijze en afhankelijk van hun eigen natuur, hun verhaal aan ons verteld.

Zij hebben hun verhalen als hun erfenis aan ons overgedragen en wij moeten ze beheren.

Ikzelf heb dat laatste letterlijk genomen en de verhalen van mijn familie in mijn boeken verwerkt. En dat hebben vele schrijvers gedaan, opdat de geschiedenis niet verloren mag gaan.

Opdat de verhalen mogen dienen als een magisch teken én als tegenwicht van de grote ontkenning en de brutale Japanse geschiedvervalsing.

Verhalen; we moeten blijven verhalen, opdat wij niet op zoek hoeven gaan - bewust of onbewust - naar iemand die wij voor onze trauma's kunnen laten boeten. Het verhalen, tot ver in een wankele toekomst, is óns gebaar. We zullen daardoor beter in staat zijn, om 'dat andere gebaar', HET GEBAAR, aan te nemen om zo dan toch uiteindelijk tot een verzoening te komen, in de wetenschap dat elke verzoening een wederzijds offer vraagt.

